

No5(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 556 sahifa,
22-may, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Matematika fanini o'qitishda kommunikativ va ijtimoiy-psixologik yondashuvlar	10
<i>Esonturdiyev Mamatqobil Nurmamatovich</i>	
Geografik axborot tizimlari (GAT) texnologiyalari asosida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining innovatsion kompetentligini rivojlantirish metodikasi	13
<i>Bahromova Muhayyo Imomqul qizi</i>	
Geografiya ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari	18
<i>Tuyg'unov Murodjon Salimqul o'g'li</i>	
Biologiyani o'qitishda belgili-ramziy ko'rgazmalilik vositalaridan foydalanishning o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishdagi roli	22
<i>Azimov I. T., Daminova F. A.</i>	
PISA 2025 doirasida raqamli ta'lim kompetensiyalarini baholashning innovatsion mexanizmlari	25
<i>Doniyorov Muxiddin Normamatovich, Ishanov Almat Adilxanovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiiy savodxonligini oshirishda zamonaviy pedagogik vositalarni qo'llash	28
<i>Abdunazarov Bobir Normurodovich</i>	
Raqamli ta'lim resurslari asosida kredit-modul tizimida talabalarning o'quv faoliyatini takomillashtirish	32
<i>Jumayeva Ra'no To'ychi qizi</i>	
Oila va maktab integratsiyasining shaxs kamolotiga ta'siri	36
<i>Rasulova Dildora Shuhratovna, Raxmatova Zulxumor Alimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati	40
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyani shakllantirishda tabiiy fanning o'rni	43
<i>G'afforova Zarnigor Abdumo'min qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'limda o'qituvchi va ota-onalar ijtimoiy hamkorligini rivojlantirish	47
<i>Xalikova Zaxro Mirshadmanovna, Xolbo'tayev Muzaffar Odilovich, Bozorova Xadicha Javlon qizi</i>	
Nutqida kechikish kuzatiladigan bolalarda nutqni qo'l va barmoq motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar orqali shakllantirish	51
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Fotima Adizovna</i>	
Taym menejment asosida bo'lajak o'qituvchilarda liderlik fazilatlarini rivojlantirish	55
<i>Soliyeva Ruxsora Sharobiddin qizi</i>	
Sun'iy intellekt va NLP texnologiyalari asosida elektron ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish	58
<i>Otakishiyeva Gulshanoy Abdulaziz qizi</i>	
Pedagogik kvalimetriya asosida bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari	61
<i>G'aniyeva Muattarxon Nodirbek qizi</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты	64
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Yosh erkin kurashchilarda chidamlilikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	69
<i>Ergashov Qaxramonjon Asqarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mantiqiy masalalar yechishga o'rgatish usullari	76
<i>G'iyosova Dilovar Orif qizi</i>	
Haykaltaroshlik fanining metodik qo'llanilishi	80
<i>Qodirov Bobirjon Botirjonovich</i>	
Ijtimoiy xavf ostidagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning jahon tajribasi va psixologik-pedagogik asoslari	85
<i>Manzura Qosmuratova</i>	

Jahonda art-biznes klasterlarining ahamiyati va rivojlanish tuzilmasi.....	89
A. S. Umarov	
Автоматизация решения сложных математических задач графическим методом для углублённого изучения математики в школе	92
Эргашев Сержиддин Султонмuroдович, Маматов Ислombек Ильесович	
Pedagogika darslarida raqamli va onlayn didaktik o'yinlardan foydalanish.....	97
Qodirova Feruzaxon Abdiyaminovna	
Sun'iy intellekt va tanqidiy fikrlashning kognitiv-konseptual komponenti va uni rivojlantirish metodikasi	102
Sobirova Munavvarxon Qaxramonjon qizi	
Media savodxonlik va axborot madaniyati fanida sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari	106
Ermatov Sherzodbek Latipjonovich, Mirzayev Akramjon O'ktamjonovich	
Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv	111
To'ychiyeva Mahfuza Umargulovna, Islomova Shalola Ismoil qizi	
Comparative Study of Passive Constructions in English and Their Translation Into Uzbek.....	117
Elmirzayeva Maftuna Dasmurod qizi, Mustafoyeva Nigina Shuhrat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali pedagogik mas'uliyatni shakllantirishning dolzarb muammolari	122
Botirova Odinaxon Abdumutalib qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik modeli va metodik asoslari	126
Haytbayeva S. R.	
Imkoniyati cheklangan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlash orqali intellektual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatlari.....	131
Kadirova Nigora Saxibjanovna	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini dual ta'lim asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari.....	134
Samiyeva Zuleyxa Uktamovna	
Insonlar orasidagi munosabatlarda noverbal muloqotning komponentlarining ko'rinishlari	139
Soliyev Farxodjon Sodikovich, Karimov Jahongirjon Murodjon o'g'li	
Virtual texnologiyalar vositasida texnika fanlarini o'qitish mazmunini innovatsion rivojlantirish	145
Yuldasheva Dilorm Husniddin qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida suzish mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi.....	150
Toshpulatova Aziza Toyirovna	
Harbiy xizmatchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari	155
Tursunov Shaxzod Ramazonovich, Mansurov Sardorbek Sirojiddin o'g'li	
O'qituvchilar ruhiy salomatligini saqlashning amaliy strategiyalari	159
Begmatov Raximkul Olimovich	
Ona tili darslarida analitik faoliyatni tashkil etish imkoniyatlari	164
Narziyeva Mastura Sunnatovna	
Maktabgacha ta'limda Project-Based learning texnologiyasi asosida tarbiyalanuvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	168
Kubayeva Mavluda, Po'latova Gullola Ravshan qizi	
Talabalarda iqtisodiy savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	173
Qo'chqorov Nodir Bozorovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini baholash jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar va vositalar	178
A'zamqulova Zilola Sunnat qizi	
Raqamli ta'lim muhitida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari	183
Isaboyeva Dilyora Zokirjon qizi	
Kimyo fanining tarixiy rivojlanishida metodologik yondashuvlar	187
Begamov Shaxzod To'liqin o'g'li	
Sport bilan shug'ullanishda qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirish mezonlari	190
Imomov Asliddin Abdurazoqovich, Sattarov Qarshiboy Narqulovich	

O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili.....	194
<i>Xudoyberdiyeva Dिल्фуза Alisher qizi</i>	
Hayot faoliyati xavfsizligi fani o'qituvchisining kasbiy kompetentligi va rejalashtirish faoliyati.....	198
<i>Maxmudov Baxtiyor Xayrullayevich</i>	
Dizartriya bolalarda motorikani rivojlantirish – nutqni rivojlantirishning asosiy omili	202
<i>Mamatova Muzayyana Batirovna</i>	
Expression of Lexical Economy in English and Uzbek Through Stylistic Means	205
<i>Omonov Baxtiyor Uktamovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatni shakllantirish.....	208
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Xamzayeva Sunbula Jasurovna</i>	
Xushmuomalalik strategiyalarining ijtimoiy vazifalari.....	212
<i>Alieva Navruza Xabibullayevna, Azizova Sanobarxon Valijon qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxslilik sifatlarining kasbiy rivojlanishdagi psixologik ahamiyati	216
<i>Dusmetova Maksuda Matnazarovna</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning ilustrativ yondashuv asosida kreativ va variativ faoliyat olib borish usullari va yo'llari.....	221
<i>Egamberdiyeva Madina Sharif qizi</i>	
Pragmatic Functions in Neurolinguistic Communication	224
<i>Fayziyeva Parvina</i>	
Sahro gavhari: ruslar istilosigacha bo'lgan davrda Xiva me'morchiligi tarixi	227
<i>Islomjon Xoljigitovich Mirzakulov</i>	
Moslashuvning psixologik mexanizmlari: ta'lim muhiti sharoitida shaxsning adaptatsiyasi.....	235
<i>Jaynarova Sayyora Isoqul qizi, Nuraliyeva Nasiba</i>	
Onalik psixologiyasi va o'rganishning nazariy jihatlari.....	238
<i>Kasimova Xulkar Atabayevna</i>	
Spheres of Language Use.....	243
<i>Kumakbayeva Gulbanu Kuntuarovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida kreativ tafakkurni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar metodikasi.....	246
<i>Muxammadiyeva Dinora Tursunpulatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari va didaktik tamoyillari.....	251
<i>N. Jurayev</i>	
Dunyo bolalari huquqlarini himoya qilish: global muammolar, tizimli kamchiliklar va tanqidiy tahlil	255
<i>Nargiza Ergasheva</i>	
Talabalarning dasturlashga oid agoritmik fikrlashini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyatga tayyorlash usuli	259
<i>Orziqulova Barchinoy Ixtiyor qizi</i>	
Talabalarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatining tuzilmasi va psixologik komponentlari (motivatsion, kognitiv, irodaviy, emotsional-regulyativ komponentlar)	264
<i>Otabekova Nargiza Avazbek qizi</i>	
O'zbek va ingliz tillaridagi metaforalarda til va madaniyat uyg'unligi.....	269
<i>Rasulova Munajat Akmaljonovna</i>	
Limitlar nazariyasini kompyuter imitatsion modellar vositasida o'qitish metodikasi.....	273
<i>Safarov Abbas Abdurasul o'g'li</i>	
Ijtimoiy hamkorlik – barkamol avlodni tarbiyalash poydevori.....	278
<i>Sharipova Gulruxsor Nurkabilovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati.....	282
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Badiiy gimnastika mashg'ulotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish	285
<i>Tuxtayeva Azizabonu Abdurasulovna</i>	

Matematika fanini o'zlashtirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining semiotik yondashuvini shakllantirish ...	289
<i>Xayrullayev Ismatulla Nurullayevich</i>	
Pedagogik qadriyatlar asosida o'quvchilarni tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish	293
<i>Xoliqova Inobatxon Bo'ri qizi</i>	
Umumta'lim maktabida elektron axborot-ta'lim resurslari.....	296
<i>Xolmurodov Shuxrat Okboevich, Norqobilov Hakimbek Nuriddin o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning kreativligini shakllantirishda innovatsion muhit	300
<i>Xonnazarova Gulasal Yusuf qizi</i>	
Ta'lim tizimida sinf rahbari faoliyatining joriy etilishining tarixiy asoslari va zamonaviy ko'rinishlari	303
<i>Xusenova Sadoqat Botirovna</i>	
Искусственный интеллект в методике преподавания русского языка: адаптивная обратная связь и развитие коммуникативной компетенции	308
<i>Джалилова Феруза Намазовна</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты.....	312
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	317
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Психологические факторы успешности профессионального обучения студентов	319
<i>Рахимходжаева В. С.</i>	
Специфика восприятия окружающего мира в лирике Афанасия Фета	325
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Анализ разработки женских коллекций с использованием стилистических и конструктивных особенностей ретро-моды	329
<i>Абдурахманова Н., Рахматуллаева У. С.</i>	
Использование современных образовательных технологий в начальной школе как средство развития познавательной активности учащихся	333
<i>Фазилова Гулчехра Ахмедовна</i>	
Nyuman (Newman) xatolar tahlili modelining geometrik isbotlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati.....	337
<i>Davletov Davronbek Egamberganovich</i>	
"Informatika" fani mavzularini taksonomik yondashuv asosida o'qitish	343
<i>Axrarov Baxtiyor Sagdullayevich</i>	
O'qituvchi faoliyatida pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash metodikasi	347
<i>Xomidjonov Abrorjon Olimjon o'g'li</i>	
Rus-o'zbek tarjimashunosligining zamonaviy tendensiyalari.....	351
<i>Kudratov Kamoljon Islomovich</i>	
Kompyuterga qaramlikning o'smirlarga ta'siri va uning psixologik oqibatlari.....	356
<i>Kushakova Nargiza Islambayevna, Ergasheva Sarvinoz Shavqiddin qizi</i>	
Musiqaning neyropsixologik rivojlanish va ta'lim jarayonidagi ahamiyati	360
<i>Xikmatova Shohida Xikmatovna</i>	
Innovatsion yondashuv asosida inklyuziv ta'lim o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirish	364
<i>Alimardanova Sitara Ikrom qizi</i>	
Comparative and Conceptological Trends in Linguoculturology	367
<i>Ablakulov Ilkhom</i>	
Boshlang'ich ta'limda kreativ ta'lim muhitini rivojlantirish asosida o'quvchilarning muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish	370
<i>Abdullayeva Uljalg'as</i>	
Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda sun'iy intellektdan foydalanish usullari.....	373
<i>Aglamova Shahzoda Sobirovna</i>	

Bokschi qizlar texnik harakatlarining kinematik ko'rsatkichlar asosida takomillashtirish metodikasi.....	378
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
O'quv jarayonida formativ baholashning evolyutsion-xronologik tahlili	383
<i>Davidova Dilnoza Tadjibayevna</i>	
Oliy ta'limda "Smart Education" texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi	388
<i>Dilrabo Amriddinova, Abdulxalilova Surayyo Ahad qizi</i>	
Zamonaviy ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini baholash kompetensiyalarini rivojlantirishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	392
<i>Majidova Hilola Eshquvat qizi</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari	396
<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini sport marketologi faoliyatiga tayyorlashning zarurati	402
<i>Samatov Javlonbek Abdukayumovich</i>	
O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida strategik boshqaruvni takomillashtirish.....	406
<i>Saydullayeva Nargis</i>	
Integrating Literary Texts Into Early Foreign Language Education: A Mixed-Methods Investigation of Lexical, Cognitive, and Affective Outcomes in Primary Classrooms	410
<i>Shukurova Zamira Shodiyevna</i>	
Fizika fanini o'qitishda formativ baholash asosida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning metodik modeli	416
<i>Sobirov Avazbek Anvarovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kichik motorikasini rivojlantirishda o'yinning ahamiyati va individual yondashuv	421
<i>Norboyeva Laylo Sapar qizi</i>	
Психологические особенности проявления творческих способностей у подростков, воспитывающихся в бикарьерных семьях.....	425
<i>Ишбобоева Гулбарчин Рустамовна</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini vizual materiallar vositasida o'rgatishni takomillashtirish.....	433
<i>Olimova Shahlo Bahodir qizi, Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish metodikasining hozirgi holati va muammolari.....	439
<i>Diyoraxon To'htanazarova Zokir qizi</i>	
Turkiy xalqlarning an'anaviy sport o'yinlariga yil fasllaridagi o'zgarishlarning ta'siri.....	443
<i>Qodirova Xalimaxon Nurmuhammad qizi</i>	
Нововведения в шкале стоимости элементов и коэффициентах компонентов программы ISU на 2026 год.....	447
<i>Федорова Светлана Вячеславовна</i>	
Ingliz tilidagi conjunctionlarning grammatik tasnifi va sintaktik vazifalari hamda ESP darslarida ularni o'rgatishning kommunikativ va kontekstual usullari.....	451
<i>Mahammadiyeva Mashxura Maxmur qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lisoniy tahlil ko'nikmalarini shakllantirishning zamonaviy metodikasi	456
<i>Yo'ldashova Dilso'z Umar qizi</i>	
Voleybolchilarning sakrovchanlik ko'nikmalarini shakllantirishda harakatli o'yinlarning ahamiyati	461
<i>Artikov Xayrulla Baxtiyarovich</i>	
Effectiveness of Personalized Studying via Artificial Intelligence in Teaching English as a Second Language to Non-Native Speakers	465
<i>Irzakulova Raykhon</i>	
Texnologik ta'limda mustaqil ta'limni rivojlantirish yo'llari	469
<i>Yaxshiboyev Temur-Malik Erkin o'g'li, Jonuzoqova Charos Ziyodulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy o'yin vositalarining aqliy va ruhiy rivojlanishga ta'siri.....	474
<i>Abduxamidova Dilorom Abdumuminovna</i>	

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagog kadrlar salohiyatini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari tahlili	479
Mamatqulova Shohsanam Dilshodovna	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini mustaqil ta'limni tashkil qilishga o'rgatishning pedagogik asoslari	485
Xamdamov Usmon Ergashevich	
Boshlang'ich ta'limda ona tili darslarini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil qilish masalasi	490
Adizova Nodira Baxtiyorovna, Ibotova Shahnoza Shuxrat qizi	
Malaka oshirish tizimida sifat menejmenti: "sun'iy intellekt" va "boshqaruv mexanizmi" tushunchalarining ierarxik bog'liqligi.....	494
Allanazarova Maftuna Qobul qizi	
"Uglevodorodlar" bo'limini o'qitishni axborot kommunikatsion texnologiyalar vositasida takomillashtirish metodikasi (umumiy o'rta ta'lim maktablari 10-sinflar o'quvchilari misolida)	498
Babajanova Nilufar Pirnafas qizi	
Axborot texnologiyalari vositasida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari.....	506
Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni aralash ta'lim texnologiyalaridan foydalanishga tayyorlashning pedagogik xususiyatlari va tarkibiy komponentlari	510
Kabirova Zarifa Muqaddamovna	
Maktabgacha ta'limda qoraqalpoq ertaklari orqali bolalar tilini rivojlantirishning kognitiv asoslari	516
Matjanova Gulzada Annabayevna	
Issiq sharoitiga marafonchilar va futbolchilarning fiziologik moslashuvi xususiyatlari	520
Nurbayev Baxtiyor Shirinovich	
Xorijlik talabalarning tinglab tushunishdagi qiyinchiliklarini metakognitiv strategiyalar orqali bartaraf etish ..	524
Odiljonova Nilufarxon Avduvahob qizi	
O'qituvchilarda kasbiy so'nish va psixologik stress holatlarini keltirib chiqaruvchi psixologik-pedagogik omillar	528
Usmonov Salaxdin Alikulovich, Ortiqova Malika Odiljon qizi, Xolbekova Dinora Faxriddin qizi	
Umumta'lim maktablarida texnologik kompetensiyalarni rivojlantirishning amaldagi holati va metodik muammolari	533
Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich	
Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda raqamli texnologiyalar va ularning imkoniyatlari	538
Xujaniyozova G. S.	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy onglik darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (oilaviy muhit misolida)	543
Yakubov Odiljon Tolibjon o'g'li	
Raqamli texnologiyalar davrida o'zbek tilining qo'llanilish istiqbollari	549
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Обучение образованию и употреблению форм числа имён существительных в школьном курсе русского языка	553
Идиева Гульмира Изомовна	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA ZAMONAVIY O'YIN VOSITALARINING AQLIY VA RUHIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI

Abduxamidova Dilorom Abdumuminovna

MTTDMQTMOI mustaqil tadqiqotchisi

ORCID: 0009-0009-5908-3289

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy o'yin vositalarining aqliy va ruhiy rivojlantirishga ta'siri muhokamali-tahliliy yondashuv asosida o'rganiladi. Tadqiqotda raqamli o'yinlar, interaktiv vositalar, konstruktorlar, STEAM elementlari, robotlashtirilgan o'yinchoqlar hamda sensor-motor o'yin vositalarining rivojlantiruvchi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada xorijiy tajribalar, xalqaro tashkilotlar tavsiyalari va ilmiy adabiyotlar asosida zamonaviy o'yin vositalarining foydali jihatlari bilan birga, ularning nazoratsiz qo'llanishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflar ham ochib beriladi. Xulosa sifatida zamonaviy o'yin vositalari bolaning tafakkuri, diqqati, xotirasi, nutqi va emotsional barqarorligini rivojlantirishi mumkinligi, ammo bu jarayon pedagogik nazorat, yoshga moslik, me'yor, mazmun va jonli muloqot bilan uygunlashgandagina samarali bo'lishi asoslanadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, zamonaviy o'yin vositalari, aqliy rivojlanish, ruhiy salomatlik, raqamli o'yinlar, interaktiv media, xorijiy tajriba, pedagogik nazorat, AI davri.

Abstract: This article examines the impact of modern play tools on the mental and psychological development of pre-school children through a discussion-analytical approach. The study analyzes the developmental potential of digital games, interactive tools, construction sets, STEAM elements, robotic toys, and sensory-motor play materials. Based on foreign experience, recommendations of international organizations, and scientific literature, the article highlights not only the positive aspects of modern play tools but also the possible risks arising from their uncontrolled use. The study concludes that modern play tools can contribute to the development of children's thinking, attention, memory, speech, and emotional stability; however, this process becomes effective only when combined with pedagogical supervision, age appropriateness, moderation, meaningful content, and live communication.

Key words: preschool education, modern play tools, cognitive development, mental health, digital games, interactive media, foreign experience, pedagogical supervision, AI era.

Аннотация: В данной статье на основе дискуссионно-аналитического подхода рассматривается влияние современных игровых средств на умственное и психическое развитие детей дошкольного возраста. В исследовании анализируются развивающие возможности цифровых игр, интерактивных средств, конструкторов, элементов STEAM, роботизированных игрушек, а также сенсорно-моторных игровых средств. На основе зарубежного опыта, рекомендаций международных организаций и научной литературы раскрываются не только положительные стороны современных игровых средств, но и возможные риски, возникающие при их бесконтрольном использовании. В заключение обосновывается, что современные игровые средства могут способствовать развитию мышления, внимания, памяти, речи и эмоциональной устойчивости ребёнка, однако данный процесс будет эффективным только при сочетании педагогического контроля, возрастной адекватности, меры, содержательности и живого общения.

Ключевые слова: дошкольное образование, современные игровые средства, умственное развитие, психическое здоровье, цифровые игры, интерактивные медиа, зарубежный опыт, педагогический контроль, эпоха ИИ.

KIRISH

So'nggi yillarda maktabgacha yoshdagi bolalar hayotiga raqamli qurilmalar, interaktiv o'yinlar, sensor ekranlar, multimediali ilovalar, robotlashtirilgan o'yinchoqlar va sun'iy intellekt elementlari tez kirib kelmoqda. Endilikda bola faqat an'anaviy qo'g'irchoq, konstruktor yoki harakatli o'yinlar orqali emas, balki ekran, ovoqli dastur, raqamli rasm, video, mobil o'yin va interaktiv topshiriqlar orqali ham tashqi olamni idrok qilmoqda. Bu holat maktabgacha ta'limda zamonaviy o'yin vositalarining aqliy va ruhiy rivojlanishga ta'sirini alohida ilmiy muammo sifatida o'rganishni talab etadi.

Mavzuning dolzarbligi, avvalo, bolalarning ekran va raqamli vositalar bilan juda erta tanishayotgani bilan belgilanadi. Common Sense Media'ning 2025-yilgi hisobotiga ko'ra, 0–8 yoshdagi bolalar kuniga o'rtacha 2 soat 27 daqiqa ekranli media vositalaridan foydalanadi; 2–4 yoshli bolalarda bu ko'rsatkich 2 soat 8 daqiqa, 5–8 yoshli bolalarda esa 3 soat 28 daqiqani tashkil etadi^[1]. Hisobotda yana bir muhim fakt qayd etilgan: 8 yoshgacha bo'lgan bolalarning 47 foizi o'z planshetiga ega, 4 yoshga kelib esa bolalarning 58 foizida shaxsiy planshet mavjud^[1]. Bu raqamlar zamonaviy o'yin vositalari endi chekka holat emas, balki bolalik muhitining oddiy tarkibiy qismiga aylanganini ko'rsatadi.

Biroq raqamli o'yin vositalarining ta'siri bir tomonlama emas. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti 2–4 yoshdagi bolalar uchun passiv ekran vaqtini kuniga 1 soatdan oshirmaslik, undan ham kam bo'lsa yaxshiroq ekanini tavsiya qiladi^[2].

JAMA Pediatrics jurnalida e'lon qilingan tadqiqotda esa 1 yoshdagi bolalarda ekran vaqtining ortishi 2 va 4 yoshda kommunikativ hamda muammo yechish ko'nikmalaridagi kechikishlar bilan bog'liq ekanini aniqlangan^[3]. Demak, zamonaviy o'yin vositalarini "foydali" yoki "zararli" deb umumiy baholash yetarli emas; ularning natijasi bolaning yoshi, foydalanish muddati, kontent sifati, kattalar ishtiroki, real o'yin va jonli muloqot bilan uyg'unlashuv darajasiga bog'liq.

Respublikamiz sharoitida ham ushbu masala alohida ahamiyat kasb etmoqda. Maktabgacha ta'lim qamrovi keskin kengaymoqda: Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 3–7 yoshli bolalarning maktabgacha ta'limga qamrovi 2017-yildagi 0,7 mln bola, ya'ni 27 foizdan 2024-yilda 2,44 mln bola, ya'ni 75 foizga yetgan^[4].

UNESCO ma'lumotlarida esa 3–6 yosh guruhida sof qamrov 2016-yildagi 20 foizdan 2025-yilda 69 foizga oshgani qayd etiladi^[5]. Bu kengayish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faqat joylar sonini emas, balki ta'lim sifati, o'yin muhiti, zamonaviy didaktik vositalar va bolalarning ruhiy salomatligini himoya qiluvchi metodik yondashuvlarni ham qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy o'yin vositalari bolaning mantiqiy fikrlashi, xotirasi, diqqati, nutqi, emosional barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilish muhimdir. NAEYC va Fred Rogers Center pozitsiyasida texnologiya va interaktiv media vositalari oqilona qo'llanganda bolalarning o'rganishi va ijtimoiy munosabatlarini qo'llab-quvvatlashi mumkinligi, ammo ular ijodiy o'yin, ochiq havodagi faoliyat va tengdoshlar bilan jonli muloqotning o'rnini bosmasligi kerakligi ta'kidlanadi^[6]. Demak, maktabgacha ta'limda asosiy vazifa bolani gadgetga bog'lash emas, balki zamonaviy o'yin vositalaridan me'yorli, ongli va rivojlantiruvchi pedagogik muhit yaratishda foydalanishdan iborat.

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy o'yin vositalarining aqliy va ruhiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor raqamli va interaktiv o'yinlarning imkoniyatlari, passiv ekran iste'molining xavflari, xorijiy manbalarda ilgari surilgan me'yoriy yondashuvlar hamda maktabgacha ta'lim amaliyotida ularni pedagogik jihatdan to'g'ri qo'llash shartlariga qaratiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy o'yin vositalari maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy va ruhiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Common Sense Media, WHO, OECD, UNESCO va UNICEF tadqiqotlarida raqamli o'yinlar, interaktiv vositalar hamda STEAM elementlari bolaning tafakkuri, nutqi, ijodkorligi va muammoli fikrlashini rivojlantirishi mumkinligi qayd etiladi.

Shu bilan birga, Takahashi I. va boshqalar tadqiqotlarida ekran vaqtining ortiqcha va nazoratsiz bo'lishi nutqi hamda kommunikativ rivojlanishga salbiy ta'sir qilishi mumkinligi ta'kidlanadi.

NAEYC va Fred Rogers Center yondashuvlarida esa texnologiya bolaning faol o'yini va jonli muloqotini qo'llab-quvvatlagandagina samarali bo'lishi asoslanadi.

Umuman, ilmiy manbalar zamonaviy o'yin vositalarining samaradorligi pedagogik nazorat, yoshga moslik, mazmun sifati va kattalar ishtirokiga bog'liq ekanini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy-pedagogik tahlil, statistik ma'lumotlarni sharhlash va kontent-tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotda WHO, UNICEF, UNESCO, World Bank, Common Sense Media, AAP, NAEYC hamda JAMA Pediatrics kabi xalqaro tashkilotlar va ilmiy nashrlarning bolalar rivojlanishi, ekran vaqti, raqamli media, o'yin faoliyati hamda ruhiy salomatlikka oid materiallari tahlil qilindi.

Maqolada zamonaviy o'yin vositalarining ta'siri uch yo'nalishda ko'rib chiqildi:

- *birinchisi* – aqliy rivojlanish, ya'ni diqqat, xotira, tafakkur va muammo yechish;
- *ikkinchisi* – ruhiy-emotsional holat, ya'ni barqarorlik, o'zini boshqarish va qaramlik xavfi;
- *uchinchisi* – pedagogik sharoit, ya'ni kattalar nazorati, kontent sifati, o'yin davomiyligi va jonli muloqot bilan uyg'unlashuv.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy o'yin vositalari: bola rivoji uchun imkoniyatmi yoki yashirin xavfmi?

Bu savolga bir tomonlama javob berish qiyin. Chunki “zamonaviy o'yin vositasi” deganda faqat telefon, plan-shet yoki kompyuter o'yini tushunilmaydi. Uning tarkibiga interaktiv doska, konstruktorlar, STEAM-to'plamlar, sensor-motor o'yinlar, robotlashtirilgan o'yinchoqlar, raqamli hikoya, tovushli kitoblar, bolalar uchun algoritmik topshiriqlar va mantiqiy o'yinlar ham kiradi. Shuning uchun muammo texnologiyaning mavjudligida emas, balki uning qanday pedagogik vazifaga xizmat qilayotganidir.

Xorijiy adabiyotlarda bu masala ehtiyotkor, ammo inkor etmaydigan yondashuv asosida talqin qilinadi. NAEYC va Fred Rogers Center pozitsiyasida texnologiya va interaktiv media vositalari maktabgacha ta'limda bolaning o'rganishini qo'llab-quvvatlashi mumkinligi, biroq ular ijodiy o'yin, ochiq havodagi faoliyat, kitob o'qish, tengdoshlar bilan muloqot va kattalar bilan jonli suhbatning o'rnini bosmasligi kerakligi ta'kidlanadi ^[1].

Demak, zamonaviy o'yin vositasi o'z-o'zidan rivojlantiruvchi kuch emas; u rivojlantiruvchi pedagogik muhit ichida ma'no kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, maqolaning birinchi javobi shunday bo'ladi: zamonaviy o'yin vositalari bola aqliy va ruhiy rivojiga ijobiy ta'sir qilishi mumkin, lekin bu ta'sir faqat bola faol harakat qilganda, savol berganda, yasaganda, solishtirganda, o'z fikrini aytganda va kattalar bilan muloqotda bo'lganda yuzaga chiqadi. Agar vosita bolani jim o'tirgizish, chalg'itish yoki nazoratsiz ovutish uchun ishlatilsa, u ta'limiy vositadan passiv iste'mol manbaiga aylanadi.

Zamonaviy o'yin vositalari bolaning aqliy rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi?

1-jadval: Zamonaviy o'yin vositalarining maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga ta'siri¹

O'yin vositasi turi	Rivojlantiruvchi imkoniyati	Ehtimoliy xavf	Pedagogik shart
Konstruktorlar, STEAM-to'plamlar, sensor o'yinlar	Mantiqiy fikrlash, fazoviy tasavvur, qo'l motorikasi va ijodkorlikni rivojlantiradi	Tayyor namunani ko'chirish ijodiy izlanishni cheklashi mumkin	Bolaga mustaqil qurish, solishtirish va izohlash imkonini berish
Interaktiv doska va raqamli topshiriqlar	Diqqat, xotira, tasniflash va sabab-oqibatni anglashni faollashtiradi	Haddan tashqari vizual effekt diqqatni parchalashi mumkin	Qisqa vaqt, aniq maqsad va tarbiyachi izohi bilan qo'llash
Raqamli o'yinlar va mobil ilovalar	Rang, shakl, son, tovush va ketma-ketlikni o'rganishga yordam beradi	Passiv ekran iste'moli, qaramlik va jonli muloqot kamayishi xavfi bor	Yoshga mos, reklamasiz va cheklangan vaqt asosida ishlatish
Robotlashtirilgan o'yinchoqlar va algoritmik o'yinlar	Muammo yechish, ketma-ket fikrlash va “agar–unda” bog'lanishini shakllantiradi	Texnik vositaga ortiqcha qiziqish real o'yinni siqib chiqarishi mumkin	Raqamli vositani predmetli o'yin, savol-javob va guruhli faoliyat bilan bog'lash

Aqliy rivojlanish nuqtayi nazaridan zamonaviy o'yin vositalarining eng muhim imkoniyati shundaki, ular bolada tasniflash, solishtirish, ketma-ketlikni anglash, muammo yechish, xotira va diqqatni mashq qilishga sharoit yaratishi mumkin. Masalan, oddiy konstruktor bolaning fazoviy tafakkurini, robotlashtirilgan o'yinchoq sabab-oqibat bog'lanishini, raqamli hikoya nutqiy tasavvurini, interaktiv mantiqiy o'yin esa tanlash va xulosa chiqarish ko'nikmasini rivojlantiradi.

OECD tomonidan tayyorlangan Empowering Young Children in the Digital Age hisobotida erta yoshdagi bolalar raqamli muhitdan butunlay chetlatilmasligi, aksincha, ularni yoshga mos, xavfsiz va pedagogik maqsadga yo'naltirilgan raqamli tajribalar orqali ongli foydalanishga tayyorlash zarurligi ko'rsatiladi ^[2]. Bu yondashuvdan ko'rinadiki, xorijiy tajribada texnologiya “ekran qarshisida o'tirish” sifatida emas, balki bolani fikrlashga, ijod qilishga va muammo yechishga undaydigan vosita sifatida qaraladi.

Biroq bu yerda muhim farq bor: bola raqamli vosita orqali tayyor javobni olsa, aqliy faollik pasayadi; agar raqamli yoki zamonaviy vosita orqali “nega?”, “qanday?”, “boshqacha yo'l bormi?” kabi savollar yuzaga kelsa, tafakkur faollashadi. Shuning uchun zamonaviy o'yin vositalarining aqliy rivojlanishga ijobiy ta'siri ularning texnik murakkabligiga emas, balki bolaning undagi ishtirok darajasiga bog'liq.

O'zbekiston MTT amaliyotida ham shu jihat muhim. Bugun ko'plab bog'chalarda interaktiv doska, audio-vizual materiallar, rangli didaktik vositalar va turli elektron resurslardan foydalanish kengaymoqda. Ammo bu vositalar har doim ham bolaning mustaqil fikrlashiga xizmat qilavermaydi. Ayrim hollarda ular mashg'ulotni “chiroyli ko'rsatish” vositasi bo'lib qoladi. Aslida esa zamonaviy vosita bolaning javob berishi, savol berishi, obyektini qo'li bilan sinab ko'rishi va guruhda muloqot qilishi bilan birlashgandagina aqliy rivojlanishga xizmat qiladi.

1 Manba: WHO (2019), NAEYC & Fred Rogers Center (2012), OECD (2023) tavsiyalari asosida muallif tomonidan umumlashtirildi.

Ruhiy salomatlik uchun asosiy xavf nimada: gadjetdami yoki undan foydalanish usulidami?

Ruhiy salomatlik masalasida ham asosiy xavf gadjetning o'zida emas, balki undan nazoratsiz, uzoq muddatli va passiv foydalanishdadir. Bola ekranni faqat tomosha qilsa, har bir zerikishida unga telefon berilsa, emotsional tinchlanishning asosiy yo'li raqamli qurilmaga bog'lanib qolsa, unda sabr, kutish, o'zini boshqarish, tengdoshlar bilan kelishish va real o'yindan zavqlanish ko'nikmalari zaiflashishi mumkin.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti 2–4 yoshdagi bolalar uchun passiv ekran vaqtini kuniga 1 soatdan oshirmaslikni, undan ham kam bo'lsa yaxshiroq ekanini tavsiya qiladi; 1 yoshli bolalar uchun esa passiv ekran vaqti tavsiya etilmaydi ^[3]. Bu tavsiya maktabgacha ta'lim uchun juda muhim: ekran bola hayotidan butunlay chiqarib tashlanmaydi, lekin u harakat, uyqu, jonli muloqot va erkin o'yin o'rnini egallamasligi kerak.

JAMA Pediatrics jurnalida e'lon qilingan yapon tadqiqotida 7097 ona-bola juftligi kuzatilgan va 1 yoshdagi bolalarda ekran vaqtining ko'payishi 2 va 4 yoshda kommunikatsiya hamda muammo yechish sohalaridagi kechikishlar bilan bog'liq ekani aniqlangan ^[4]. Bu natija texnologiyadan butunlay voz kechish kerak degani emas, lekin aynan erta yoshda passiv ekran iste'moli jonli nutqiy aloqa, predmetli o'yin va ijtimoiy tajriba o'rnini bosmasligi kerakligini ko'rsatadi.

Demak, muhokamadan chiqadigan javob quyidagicha: zamonaviy o'yin vositasi ruhiy salomatlik uchun foydali bo'lishi ham, xavf tug'dirishi ham mumkin. U bola uchun quvonch, muvaffaqiyat hissi, hamkorlik, navbat kutish, ijod qilish va o'zini ifoda etish imkonini bersa – ijobiy ta'sir qiladi. U bola uchun yolg'iz qolish, passiv tomosha, tez-tez rag'bat olish va real muloqotdan chekinish vositasiga aylansa – ruhiy rivojlanishda muammo tug'diradi.

Xorijiy tajribani tahlil qilganda bir xil xulosaga kelish mumkin: ilg'or maktabgacha ta'lim tizimlarida texnologiya bolaga mustaqil tashlab qo'yiladigan vosita emas, balki pedagogik jarayonning nazoratli, maqsadli va yoshga mos elementi sifatida qaraladi. AQSH tajribasida NAEYC va Fred Rogers Center texnologiyadan foydalanishda "rivojlanishga moslik" tamoyilini asosiy mezon sifatida qo'yadi. Ya'ni, vosita bolaning yoshi, individual ehtiyoji, madaniy muhiti, faol o'yin tajribasi va kattalar bilan muloqotiga mos bo'lishi kerak ^[1]. Bu yondashuvda texnologiya bolani almashtirmaydi, tarbiyachining o'rnini bosmaydi, balki to'g'ri savollar, muhokama va faoliyat orqali bola tajribasini boyitadi.

WHO yondashuvi sog'liq va rivojlanish muvozanatini oldinga chiqaradi. Unda ekran vaqti alohida ko'rsatkich sifatida emas, balki harakat, uyqu va sedentary behavior – kamharakatlik bilan bog'liq umumiy hayot tartibi ichida ko'rib chiqiladi ^[3]. Bu maktabgacha ta'lim uchun amaliy xulosa beradi: zamonaviy o'yin vositalari harakatli o'yin, ochiq havodagi faoliyat, ertak, qo'l mehnati va jonli suhbat bilan muvozanatda bo'lishi zarur.

OECD yondashuvi esa bolalarni raqamli dunyoga tayyorlash masalasini faqat "himoya qilish" bilan cheklamaydi. Unda bolalarga raqamli muhitni anglash, undan xavfsiz foydalanish, ijodiy topshiriqlarni bajarish va media bilan ongli munosabatda bo'lish ko'nikmalarini berish zarurligi ilgari suriladi ^[2]. Bu yondashuv AI davri uchun ayniqsa muhim: bolani texnologiyadan qochirish emas, balki texnologiyani boshqaradigan, undan maqsadli foydalanadigan shaxs qilib tarbiyalash kerak.

Shunday qilib, xorijiy tajribalar tahlili bitta muhim xulosaga olib keladi: zamonaviy o'yin vositalaridan foydalanishning samaradorligi texnik jihozlar soni bilan emas, balki pedagogik madaniyat, me'yor, kontent sifati va kattalar ishtiroki bilan belgilanadi.

Mamlakatimiz uchun ham bu masala dolzarb, sababki maktabgacha ta'lim qamrovi juda tez kengaymoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 3–7 yoshli bolalarning maktabgacha ta'limga qamrovi 2017-yildagi 0,7 mln bola, ya'ni 27 foizdan 2024-yilda 2,44 mln bola, ya'ni 75 foizga yetgan ^[5]. UNESCO ma'lumotlarida esa 3–6 yosh guruhida sof qamrov 2016-yildagi 20 foizdan 2025-yilda 69 foizga oshgani qayd etiladi ^[6]. Bu raqamlar maktabgacha ta'limda navbatdagi masala endi faqat qamrov emas, balki sifat, rivojlantiruvchi muhit va o'yin vositalaridan to'g'ri foydalanish ekanini ko'rsatadi.

O'zbekistondagi MTTlar uchun asosiy savol shunday qo'yilishi kerak: zamonaviy o'yin vositasi bolani chalg'itish uchunmi yoki rivojlantirish uchunmi ishlatilmoqda? Agar interaktiv doska faqat tayyor rasm ko'rsatish uchun ishlatilsa, uning rivojlantiruvchi qiymati cheklangan bo'ladi. Agar bola shu rasm asosida hikoya tuzsa, predmetni real hayotdan topib ko'rsa, rangini, shaklini, vazifasini solishtirsa, tengdoshi bilan muhokama qilsa, vosita haqiqiy pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Shu bois O'zbekiston sharoitida zamonaviy o'yin vositalarini qo'llashda uchta mezon muhim bo'lishi kerak.

- *Birinchisi* – me'yor: ekran va raqamli vosita bolaning yoshiga hamda salomatligiga mos bo'lishi kerak.
- *Ikkinchisi* – mazmun: kontent bolaning nutqi, tafakkuri, emotsional barqarorligi va ijodiy faolligini rivojlantirishi lozim.
- *Uchinchisi* – muloqot: har qanday zamonaviy o'yin vositasi tarbiyachi, ota-ona yoki tengdoshlar bilan jonli aloqa ichida qo'llangandagina to'liq samara beradi.

Maqolaning asosiy javobi shunday shakllanadi: maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy o'yin vositalari aqliy va ruhiy rivojlanishga ijobiy ta'sir qila oladi, ammo bu ta'sir avtomatik emas. U pedagogik shartlarga bog'liq. Zamonaviy vosita bolaning qo'l mehnati, erkin o'yini, nutqiy faolligi, jismoniy harakati va jonli muloqotini siqib chiqarmasligi, aksincha, ularni boyitishi kerak. Al davrida bola texnologiyadan qochadigan emas, texnologiyani ongli boshqaradigan, tayyor javobga qaram bo'lmagan, savol beradigan va ijodiy fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalanishi zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Zamonaviy o'yin vositalari maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy va ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, biroq bu ta'sir avtomatik tarzda yuzaga kelmaydi. Raqamli o'yinlar, interaktiv vositalar, konstruktorlar, STEAM to'plamlar va robotlashtirilgan o'yinchoqlar bolaning tafakkuri, xotirasi, diqqati, nutqi, ijodkorligi hamda emotsional barqarorligini rivojlantirishga xizmat qilishi uchun ular pedagogik maqsad asosida qo'llanishi zarur. Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, texnologiya bolani passiv tomoshabinga aylantirmasligi, aksincha, uni savol berish, kuzatish, solishtirish, yasash, sinab ko'rish va fikr bildirishga undashi kerak.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimi uchun asosiy vazifa zamonaviy o'yin vositalarini ko'paytirish bilan-gina cheklanmay, ulardan foydalanish madaniyatini shakllantirishdan iborat. Bunda yoshga moslik, ekran vaqtining me'yorlanishi, kontent sifati, tarbiyachi nazorati, ota-onalar bilan hamkorlik va jonli muloqot ustuvor omillar bo'lishi lozim. Al davrida bolani texnologiyadan butunlay cheklash emas, balki uni texnologiyadan ongli, ijodiy va mustaqil fikrlash vositasi sifatida foydalanishga tayyorlash eng muhim pedagogik vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mann S., Calvin A., Lenhart A., Robb M.B. The Common Sense Census: Media Use by Kids Zero to Eight, 2025. Common Sense Media, 2025.
2. World Health Organization. Guidelines on Physical Activity, Sedentary Behaviour and Sleep for Children under 5 Years of Age. Geneva: WHO, 2019.
3. Takahashi I. et al. "Screen Time at Age 1 Year and Communication and Problem-Solving Developmental Delay at 2 and 4 Years." JAMA Pediatrics, 2023.
4. NAEYC & Fred Rogers Center. Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. Washington, 2012.
5. OECD. Empowering Young Children in the Digital Age. Paris: OECD Publishing, 2023.
6. UNICEF. Growing Up in a Connected World. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti, 2019.
7. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023.
8. World Bank. Building Foundational Skills through Early Childhood Education and Inclusive Learning in Europe and Central Asia. Washington, 2025.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.